

SESOTHO PUO YA PELE YA TLATSETSO: PAMPIRI YA I
SESOTHO FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

Nako: Dihora tse 2½

Matshwao: 100

DITAELO HO MOHLAHLUBUWA

1. Pampiri ena e na le maqephe a 13, etsa bonnete ba hore a felletse.
 2. Pampiri ena e arotswe dikarolo tse NNE, e leng:

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO
KAROLO YA B: KAKARETSO/KGUTSUFATSO
KAROLO YA C: DITHOTHOKISO
KAROLO YA D: THUTAPUO
 3. Qala karolo e NNGWE le NNGWE leqepheng le LETJHA.
 4. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE LE E NNGWE.
 5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
 6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
 7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
 8. Ngola ka mongolo o makgethe, o balehang.
-

KAROLO YA A TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA A****1.1 Bala ditaba tse latelang o nto araba dipotso tse tla latela.****DIPHEPHETSO TSEO BAITHUTI BA TOBANANG LE TSONA DIKOLONG**

1	Baithuti ba kenang dikolo naheng ena ya rona ba tobana le diphephetso tse ngata. Ha se baithuti bohle ba kgonang ho phema tshwaetso ya mathata ana. Diphephetso tsena di ama baithuti ka ditsela tse fapafapaneng. Diphephetso tsena di akga ka hare tshebediso e mpe ya dithethefatsi, jwala, thobalano, ho ima, dikgoka, tlala, jj.	5
2	Bana ba bangata ba tswa malapeng a kollang ntshi ka hanong. Sena se etsa baithuti ba fihle sekolong ba otlwa ke lephako mme hoo ho etsa hore ba hlolehe ho tsepamisa maikutlo dithutong. Ka nako ya kgefutso ya dithuto moo baithuti ba lokelang ho ya ja ba iphumana ba kopana le baithuti ba bang ba sebedisang dithethefatsi.	10
3	Ngwana e mong le e mong o filwe molao ho tswa lelapeng labo wa hore a itshware jwang empa ha se bohle ba latellang melao eo. Ho na le ba itshwarang eka ha ba ka ba fuwa molao le ho lauwa ho tswa malapeng a bona. Ha ba fihla dikolong ba qala ho etsa dintho tse fapaneng le tseo batswadi ba ba laileng ka tsona. Ba ikutlwang matla ba qala ho phedisa bana ba bang ha bohloko. Ba ba nkela tjhelete, ba a ba otlala ebile ba ba nkela dijo tsa bona.	17
4	Ha dikolo di nka maeto ho ya meketjaneng kapa dithlodisanong tsa mmmino wa dikolo kapa tsa dipapadi ke moo baithuti ba kopanang le diphephetso teng. Ho na le baithuti ba tlang ba kgwaetse jwala. Ba tlileng le jwala ba tla be ba kgothaletsa ba bang ho latswa. Ha ba bang ba hana ho latswa ke moo ba tla tshehwang mme ba bitswe dimaumu.	22
5	Tabeng tsa marato teng, boholo ba bahlankana ba tla fereha banana mme ba ba bolelle kamoo ba leng batle kateng. Le hore ba tla ba le bona monateng le mathateng. Mosotho o ne a nepile ha a re ho na le nkwe e tla tlang e apere tlalo la nku. Hang feela ha bahlankana bana ba fumana seo ba se batlang ba a nyamela.	27
6	Bana ba tswang malapeng ao tlhekefatso e etsahalang ba fumana ho le thata ho tsepamisa maikutlo a bona dithutong kaha nako le nako baithuti bana ba dula ba bona setshwantsho sa batswadi ba lwanang kapa ba dulang ba tauwe ka nako tsohle. Ha titjhere di botsa baithuti ba tswang malapeng ao tlhekefatso e etsahalang, ha ba kgone ho araba mme ba tla tshehwa ke baithuti ba bang ka baka la ho thola kapa ho fana ka karabo e hole le seo se botswang.	34

7	Matsatsing a kajeno dipalopalo tsa baithuti bao ho thweng ba na le pitso ya ho ba dingaka kapa mathuela di phahama ka sekgahla se seholo. Nako le nako baithuti bana ba tla hlaselwa ke meya eo ho thweng ke ya 'badimo' mme ha tsena di etsahala baithuti ba bang ba tshoha kaha ba sa tlwaela maemo ana, mme nako ya dithuto e a jeha. Ha se matitjhere ohle a utlwisisang phephetso ena ya baithuti. Ba bang ba tla hlophisa thuto kamora sekolo ho thusa baithuti bana, ha ba bang ba tswela pele eka ha hona se etsahetseng.	41
8	Baithuti ba bangata ba kgahlametswe ke dintho tse etsahalang dithelevisheneng. Se etsahalang dithelevisheneng se fana ka thuto baneng ba ntseng ba le dikolong. Boholo ba thuto eo bana ba e fumanang ke e fosahetseng jwalo ka botawa, bohloa, maponapona le tshebediso ya puo e hlohlontshang ditsebe. Baithuti ba thabela senaempa ba lebala hore e bona mahe, leraba ha e le bone.	47
9	Qetellong ho hlakile hore baithuti ba teana le mathata a fapafapaneng ao a ba sitisang ho sebetsa hantle dithutong tsa bona. Ke kahoo baithuti ba eletswang ho tsepamisa maikutlo a bona dithutong mme ba iphapanye le ho qoba tshusumetso le tshwaetso e mpe.	51

[E ngotswe le ho lokisetwa tlhahlobo ke mohlalobi]

- 1.1.1 Mongodi o bolelang moleng wa 6 ha a re **ho kolla ntshi ka hanong?** (1)
- 1.1.2 Ho ya ka tsebo ya hao mmuso o etsang ho leka ho fedisa mathata a seratswaneng sa 2? (2)
- 1.1.3 Ba bang ba bana ba senang dijo ha ba sa batle kapa ba tshaba ho ya fumana dijo tsa mmuso ba qetella ba etsa jwang ka nako ya kgefutso? Hobaneng ba etsa ketso eo? (2)
- 1.1.4 Ho ya ka wena, bana ba hlekefetsang ba bang dikolong ba susumetswa ke eng? (2)
- 1.1.5 Ho ya ka ditaba tse temeng, ho etsahalang meketjaneng le dithodisanong tsa mmimo le dipapadi? (1)
- 1.1.6 Maele ana '**nkwe e apereng tlalo la nku**' seratswaneng sa 5 a bolelang? (1)
- 1.1.7 Sekolo se ka etsang ho thusa baithuti ba ba hlahellang seratswaneng sa 6? Fana ka dintlha tse 2. (4)
- 1.1.8 Na 'moya' wa badimo o tshwara batho ba baholo feela? Hobaneng o rialo? (1)
- 1.1.9 Mmuso o ka etsang ho thusa baithuti ba sitiswang ke meya ho ithuta dikolong? (2)

- 1.1.10 Na o nahana hore dipapatso le ditshwantsho tsa majwala, *hubbly bubbly* le tshebediso ya dithethefatsi di tlameha ho thijelwa? Tiisa karabo ya hao. (2)
- 1.1.11 Ho ya ka ditaba tse temeng, na thelevishene e fana ka thuto e ntle? Tiisa karabo ya hao ka ntlha tse 2. (3)
- 1.1.12 Ho otlwa ke lephako moleng wa 7 ho bolelang? (1)

[22]

TEMA YA B

1.2 Boha le ho bala ditaba tse ka tlase o nto araba dipotso tse tla latela.

BUBBLY & HUBBLY

**IKUTLWE O FOFA MOYENG
JWALO KA NTSU!!**

VEINI LE HUBBLY

**VEINI LE SHISHA KA R340 FEELA
TSE 2 KA R550 FEELA**

KA MOQEBELO FEELA

HA DI A DUMELLWA BANA BA KA TLASE HO DILEMO TSE 20.

[Se fumanwe inthaneteng – sa lokiswa ke mohlalobi]

- 1.2.1 Ho bapatswang papatsong e kahodimo? (1)
- 1.2.2 Hobaneng mongodi wa papatso ena a sebedisitse mongolo o moholo? (2)
- 1.2.3 Na polelo e reng **ha di a dumellwa bana ba ka tlase ho dilemo tse 20** e ye e latelwe ke batjha? Tiisa karabo ya hao. (2)
- 1.2.4 Ke polelo efe e ka susumetsang moreki ho ba le seabo ho se etsahalang? (1)
- 1.2.5 Ke mawa afe a 2 a papatso a sebedisitsweng papatsong ee? (2)

[8]

30 matshwao

KAROLO YA B KAKARETSO/KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala tema e latelang ebe o e akaretsa/kgutsufatsa ka ho:

1. Hlahisa dintlha tse HLANO (5) ka dipolelo tse hlahlamanang ka tshwanelo mme di fupere moelelo wa sehlooho.
2. Akaretsa ka mantswe a 70.
3. Sebedisa mantswe a hao.
4. Nomora dipolelo tsa hao ho tloha ho 2.1 ho isa ho 2.5.
5. Ngola polelo e nngwe le e nngwe moleng o motjha.
6. Bontsha PALO YA MANTSWE qetellong ya kakaretso ya hao.

TSHEBEDISO E MPE YA DITHETHEFATSI KE BATJHA

Afrika Borwa e na le palo e phahameng haholo ya bana ba sa leng banyane dilemong ba sebedisang dithethefatsi. Ho bonahala ho na le dipalopalo tse hodimo tsa batjha ba ka tlasa dilemo tse 20 ba batlang thuso ho tswa lerabeng lena la kgodumodumo ena e kwenyang batjha.

Ho hlakile hore basebedisi ba dithethefatsi ba bangata metsetoropong ho feta ba mahaeng. Le ha ho le jwalo, ho bonahala sekgahla sa basebedisi bao e leng batjha le bana ba banyane dilemong se ata mahaeng.

Tshebediso ya dithethefatsi baithuting e amana le diketso tsa botlokotsebe tse akgang dikgoka le kgalefo. Tshebediso ena e mpe ya dithethefatsi e boetse e ama tshebetso e ntle ya kelello tsa batjha. Setjhabeng, basebedisi ba dithethefatsi bana ha ba kgone ho phedisana hantle le baahisane.

Ha batjha bana ba se ba sebedisitse dithethefatsi ho ba thata haholo hore ba nahane hantle, ke ka hoo o fumanang ba kena thobalanong e sa sireletsehang le mang kapa mang ya leng haufinyana le bona. Ba iphumana ba tobane le diqoso tsa peto hape le ho ba le mafu a amanang le thobalano.

Matitjhere dikolong ba iphumana ba sa tsebe hore ba tla etsa mosebetsi wa bona jwang ha ba tobana le baithuti bao e seng bona empa ba le ka tlasa tshusumetso ya dithethefatsi. Matitjhere a batho ha a ka a fumana thupello ya ho sebetse ka batho ba ka tlasa tshusumetso ya dithethefatsi. Ke ka hoo o fumanang eka ha ho na melao dikolong.

[E qotsitswe inthaneteng ya lokisetswa tlhahlobo ke mohlalobi]

10 matshwao

KAROLO YA C DITHOTHOKISO**POTSO YA 3****DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG**

3.1 Bala qotso ena ka tlhoko, o nto araba dipotso tse tla e latela.

KGAEYANE – R.N. Phume

- 1 Mmoneng ke eo moeka
- 2 Ke mmoneng o bonwa ke bohle,
- 3 Tlhong o na di amohuwe kgale;
- 4 A di amohwe kgale ke kolobe.

- 5 O na qale eka o a swaswa,
- 6 Athe hloko bo ntse bo mo nanyetsa;
- 7 Bo mo nanyetsa a sa lemohe,
- 8 Hloko bo hlotse, bo padile.

- 9 Bohloko ha Kgaeyane,
- 10 Ha Kgaeyane ho jewa mamina;
- 11 Ho jewa mamina, Kgaeyane o kae?
- 12 O ha mme tshela-se-tlale.

- 13 Ka hanong ho tswang?
- 14 Ho tswa tlhakantsutsu, mofutswela;
- 15 O bina pina e hloka noto,
- 16 A ke ke a ba a e pheta.

- 3.1.1 Ke bonono bofe bo qetellong ya molathothokiso wa 1? Bohlokwa ba bonono boo ke bofe? (3)
- 3.1.2 Sethothokisi se sebedisitse mokgabisopuo ofe molathothokisong wa 11? (1)
- 3.1.3 Sehalo sa sethothokisi thothokisong e kahodimo ke se jwang? (1)
- 3.1.4 Sethothokisi se bolelang melathothokisong ya 3 le 4? (1)
- [6]**

3.2 Boela o bale qotso ena ka tlhoko, o nto araba dipotso tse tla e latela.

NGWANA LEHLASWA – K.E. Ntsane

1 Ngwana seratwa ke batswadi, kgorula,
 2 Kgorula ya mmae le ntatae sebatso,
 3 Ngwana ho dula lapeng ho retsella,
 4 A retsella pelong ya batswadi a bothama,
 5 A utlwa monate o moholo mofuthu,
 6 Mofuthu wa pelo ya batswadi paola sebele.

7 A tjho le yena a bua dipuo,
 8 A bua ka mmae le ntatae badimo,
 9 A re eka thaka leihlo ho babo,
 10 Hampe ha se yena mojalefa la ntatae,
 11 Mojalefa o ja kgomo kgubung,
 12 Kgekeng monatenate mafureng.

13 Ntatae a thothwa ke pelo bohloko,
 14 A re, "Rato la ka se nna o duma,
 15 Se nna o ingamangama o lla,
 16 O tla ja o kgore ho feta marena,
 17 O haise ba boneng letsatsi pele,
 18 Ba nyantseng tswele le sa sisa."

19 Taumoholo a kgaphola matlotlo boholo,
 20 A kgapholela wa ho fela, kgorula,
 21 Ngwana a tlatsa dipakotho a ebaeba,
 22 Yaka hlanya la mosadi thoto dikatana,
 23 Katana tsa ngwanenwa ke gauta,
 24 Ke selifera tjhelete di feta sekete.

3.2.1 Ke mokgabisopuo ofe o molathothokisong wa 6? (1)

3.2.2 Ke bonono bofe bo molathothokisong wa 23? Bohlokwa ba bonono boo ke bofe? (3)

3.2.3 Fana ka phetapheto e melathothokisong ya 9 le 10. (1)

3.2.4 Ke thuto efe eo o e fumaneng kamorao ho bala thothokiso ena? (2)
[7]

3.3 Bala thothokiso e latelang ka tlhoko, o nto araba dipotso tse tla e latela.**EBANG O POTLAKA – R.N. Phume**

- 1 O tla sudubana po!
- 2 O tla koma lehlabathe,
- 3 O tla phumuha melomo
- 4 O tlabohe dinala;
- 5 O swabe, o sulafallwe,
- 6 O sulafallwe ruri le hona.
- 7 Potlapotla le ja podi
- 8 Wa thaka; athe sisitheho
- 9 Lona le ja ya tonana kgomo.
- 10 Ithute ke hona ana
- 11 Maele wa thaka,
- 12 Hlalefa ke hona o ikgethele;
- 13 Kgetha podi, kgetha kgomo,
- 14 Kgetha ke hona, kgetsi kapa tjhelete!

3.3.1 Thothokiso ena ke ya mofuta ofe? Tiisa karabo ya hao. (2)

3.3.2 Ke bonono bofe bo sebedisitsweng molathothokisong wa 5 ka tshebediso ya mantswe 'o swabe' le 'o sulafallwe'? Bohlokwa ba bonono boo ke bofe? (3)

3.3.3 Molaetsa wa thothokiso ena ke ofe? (2)
[7]

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

3.4 Bala qotso ena ka tlhoko, o nto araba dipotso tse tla e latela.

O SE MPHQOE – L.S. Booysen

- 1 Ke a kopa ke a rapela,
- 2 Pela hao ke beha thapedi,
- 3 Motjha, mmamele hle,
- 4 O se mphoqe, ke a rapela.

- 5 Bophelo ke ba hao ke a tseba,
- 6 Ka bona o etsa thato ya hao,
- 7 Ha o rata o ka bo baballa kapa wa bo senya,
- 8 Empa ke a kopa o se mphoqe.

- 9 Lefatshe le tletse menate ka hohle,
- 10 Meleko e a bitsa e a hwehla,
- 11 Ba bangata ba wetse, ba ile,
- 12 Empa wena ratu o se mphoqe.

- 13 Hlahlobong etsa kgoba hle!
- 14 Kgwaritsa o fete ka dinaledi
- 15 Mawatla a sale a ahlame,
- 16 Ratu, se mphoqe.

- 17 Le ha nka shwa hopola ntswe la ka,
- 18 A le lle tsebeng tsa hao,
- 19 Bosiu le motsheare le thuisse,
- 20 Ke a kopa, o se mphoqe.

- 3.4.1 Ke bonono bofe bo sebedisitsweng melathothokisong ya 3 le 4? Bohlokwa ba bona thothokisong ke bofe? (3)
 - 3.4.2 Ke maikutlo afe a qholotswang ke thothokiso ena ho mmadi? (1)
 - 3.4.3 Sehalo sa sethothokisi ke se jwang thothokisong ena? (1)
 - 3.4.4 Bonono bo melathothokisong ya 4,8,12,16 le 20 ke bofe? Bohlokwa ba bonono book e bofe? (3)
 - 3.4.5 Molaetsa wa thothokiso e kahodimo ke ofe? (2)
- [10]**

30 matshwao

KAROLO YA D THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 4****PUISANO KA TSHEBEDISO E MPE YA DITHETHEFATSI**

Modulasetulo: Moifo o kgabane, bomme le bontate! Re amohela mona mme Sejake, ho tswa tshebelelong ya Ntshetsopele ya Setjhaba. Mme Sejake o tllilo re hlaba malotsana ka dithethefatsi tsena tse jeleng setsi hara setjhaba sa rona. Ke tshepa hore mme Sejake o tla fela a arabe dipotso tsa moifo tseo re ka bang le tsona.

Mme Sejake: Ke a leboha modulasetulo. Ke dumedisa moifo o bakaneng kwano ho theha tsebe.

Lenong: Mme Sejake a ke o re qaqisetse kamoo dithethefatsi e leng kidibitla ya bothata kateng setjhabeng sena sa rona.

Mme Sejake: Tshebediso e mpe ya dithethefatsi e jele setsi setjhabeng. Dithethefatsi tsena di kgakgatha batjha bao e lokelang ho ba baetapele ba rona ba nako e tlang. Ntho e mpe matsatsing ana ke hore dithethefatsi di sebediswa ka mefutafuta ya tsona ke bashanyana ...

Lenong: Mme Sejake be butle, dithethefatsi di sebediswa ke bashanyana feela.

Mme Sejake: Ke kopa re se senye nako ka hore na ke bomang ba sebedisang dithethefatsi dikolong. Baithuti ba sebedisa matekwane, *mandrax*, *cocaine*, *tik* le *nyaope*.

Lenong: Tshebediso e mpe ya dithethefatsi e tla qetwa ke mopresidente wa mosadi.

[Eqotsitswe Mampodi, ya lokiswa ke mohlalobi]

- 4.1 O nahana lebaka ke lefe le entseng mongodi a kgethe ho sebedisa lentswe **kgakgatha** ho na le ho sebedisa bolaya temeng e kahodimo? (2)
- 4.2 Na ho na le sitiriyothaepe temeng e kahodimo? Tiisa karabo ya hao. (2)
- 4.3 Hobaneng mongodi a sebedisitse tlohelo puong ya Mme Sejake? (1)
- 4.4 Mongodi o sebedisitse sekapolelo sena **tse jeleng setsi** ka sepheo sefe? (2)
- 4.5 Na polelo e reng **tshebediso e mpe ya dithethefatsi e tla qetwa ke mopresidente wa mosadi** ke ntlha kapa mohopolo? Tiisa karabo ya hao. (2)

[9]

POTSO YA 5

Boha setshwantsho se latelang o nto araba dipotso.

[Se fumanwe inthaneteng – sa lokiswa ke mohlalobi]

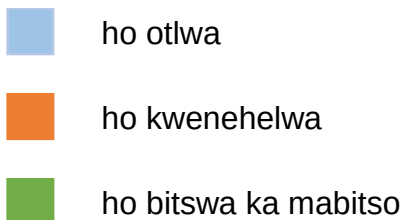
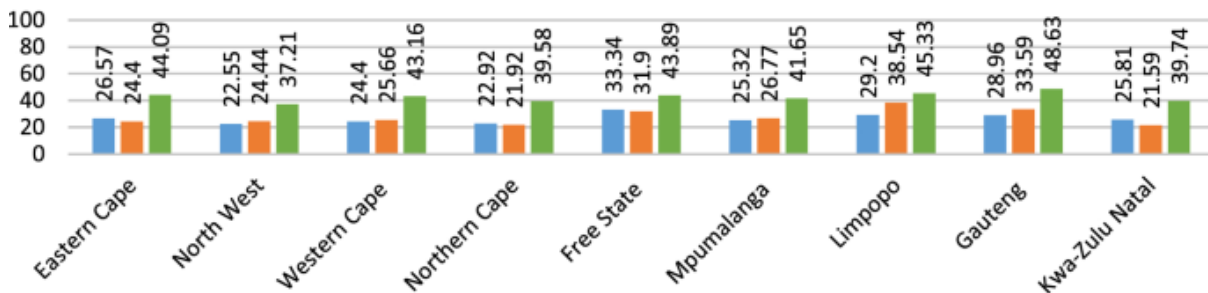
- 5.1 Sepheo sa mongodi ka tshebediso ya lentswe **bokgoba** temeng e kahodimo ke lefe? (2)
- 5.2 Bohlokwa ba diketane setshwantshong se kahodimo ke bofe? (2)
- 5.3 Ho ya ka setshwantsho se kahodimo, batho baa ba bonahala ba le boemong bofe? Tiisa karabo ya hao. (3)
- 5.4 Motho ya ho A o bua le mang? Tiisa karabo ya hao. (2)
- 5.5 Molaetsa o fuperweng ke setshwantsho se kahodimo ke ofe? (2)
- 5.6 Na ho na le motlae setshwantshong se ka hodimo? Tiisa karabo ya hao. (2)
- 5.7 Manolla phogo e hlahellang temeng e kahodimo. (2)

[15]

POTSO YA 6

Bala o be o bohe kerafo e latelang o nto araba dipotso.

Ho otlwa, ho kwenehelwa le ho bitswa ka mabitso a utlwisang bohloko diporofenseng tse 9

- 6.1 Ngola ka tatellano diporofense tse 2 tse nang le palo e hodimo ka ho bitsa batho ka mabitso a utlwisang bohloko. (2)
- 6.2 Ke diporofense dife tse 2 tseo ho otlwa ho leng tlase haholo? (2)
- 6.3 Mmuso le setjhaba di ka etsang ho fokotsa tthekefetso ena ya ho bitswa ka mabitso a utlwisang bohloko? Fana ka ntlha ya mmuso le ya setjhaba. (2)

[6]

30 matshwao

Matshwao ohle: 100